

APLINKAI NEPAVOJINGO GAMINIO ŽENKLO SUTEIKIMAS

Vystantis integruotai gaminio politikai, kai gamintojas pats atsako ir turi rūpintis susidarančių atliekų kiekiu, iš esmės keičiasi ir požiūris į gamybos procesą ir jos technologiniuose etapuose susidarančių emisijų ir atliekų kiekius, tuo pačiu atsiranda ir naujas požiūris į gaminamus gaminius ar teikiamas paslaugas. Vienas tokių naujų požiūrių į gaminių yra aplinkosauginis gaminių ženklavimas. Gaminių aplinkosauginis ženklavimas – tai siekimas, kad gaminių projektuojant, gaminant, vartojant ir jam virtus atlieka, jį utilizuojant, būtų naudojamos tokios žaliavos ir tokie technologiniai procesai, kurių metu susidarytų galimai mažesnės emisijos į orą, vandenį, dirvožemį bei galimai mažesnis kiekis atliekų ir kad pagaminti gaminiai galimai mažiau kenktų žmonių sveikatai ir aplinkai. Gaminių aplinkosauginis ženklavimas – tai siekimas, kuo taupiau panaudoti gamtinius išteklius, panaudoti švaresnes gaminių gamybos technologijas bei sukurti gaminius, kurie eksploatacijos metu naudotų kuo mažiau elektros energijos. Be to, aplinkosauginis gaminių ženklavimas suteikia vartotojams galimybę rinktis aplinkai mažiau pavojingus gaminius, taip prisidedant prie aplinkos kokybės gerinimo.

Pagrindiniai aplinkosauginio gaminių ir paslaugų ženklavimo principai:

- gamintojų laisvanoriškumas, pasirenkant ženklinti ar neženklinti pagaminamus gaminius ar teikiamas paslaugas;
- suteikiant gaminiui aplinkai nepavojingo gaminio ženklą, vertinimo kriterijai tiek vietiniams tiek importuojamiems gaminiams turi būti vienodi;
- kiekvienai gaminių grupei turi būti aiškiai suformuluoti aplinkai nepavojingo gaminio ženklo suteikimo kriterijai;
- aplinkai nepavojingo gaminio ženklo suteikimo gaminiams ar paslaugoms sistema turi pilnai atitikti šalies aplinkos apsaugos įstatymus ir nuostatas.

Aplinkai nepavojingo gaminio ženklas – tai grafinis simbolis pateikiamas gaminio etiketėje, kaip informacija vartotojui. Aplinkai nepavojingo gaminio ženklas gali būti vartojamas gaminio, kuriam jis suteiktas, reklamoje.

Vokietijos
Federatyvinės
Respublikos

Pirmoji šalis Europoje ir pasaulyje pradėjusi naudoti aplinkosauginį gaminių ženklavimą yra Vokietijos Federacinė Respublika. Vokietija aplinkosauginį gaminių ženklavimą pradėjo naudoti 1977 m. Vokietija aplinkai nepavojingo gaminio ženklo grafiniu simboliu pasirinko Jungtinių tautų grafinį simbolį – stilizuota žmogaus figūrėlė apipinta laurų vainiku,

vadinamas “Žydruoju angelu”. Vokietijoje gaminiams aplinkosauginį ženklą suteikia Gaminių kokybės ir ženklavimo institutas. Vokietijoje aplinkosauginis gaminių ženklavimas yra nepaprastai populiarus. Tai iliustruoja toks pavyzdys: 1979 m. buvo 48 gaminiai paženklininti aplinkosauginiu ženklu, tai 1996 m. jau daugiau nei 4000 gaminių.

Vėlesniaisiais metais gaminių aplinkosauginius ženklus pradėjo naudoti ir kitos Europos šalys: Austrija, Prancūzija, Nyderlandai, Čekija, Kroatija, Estija. 1991 m. Šiaurės šalių Ministrų Taryba, kurioje dirba Suomijos, Švedijos, Norvegijos, Islandijos ministrai bei Danijos ministras, dalyvaujantis stebėtojo teisėmis, priėmė sprendimą dėl bendro transnacionalinio aplinkosauginio ženklo sistemos sukūrimo, kurio grafinis simbolis – stilizuotas gulgės atvaizdas. Apie 50 gaminių yra paženklinta šiuo ženklu. Ekologinio ženklo suteikimo procedūra paprastai yra apmokama siekiančiojo gauti šį ženklą.

Vengrijos Respublikos

Čekijos Respublikos

Šiaurės šalių

Bet, pavyzdžiui, Norvegijoje, Estijoje gaminių aplinkosauginį ženklimą subsidijuoja valstybė.

Iš buvusių socialistinių valstybių itin sėkmingai aplinkosauginį gaminių ženklimą diegia Čekijos Respublika. Yra paženklinta apie 50 gaminių, daugiausia vandeninių lakų ir dažų vidaus patalpų apdailai, kurių labai daug gamina Čekijos Respublikos įmonės ir plačiai juos eksportuoja į kitas Europos Sąjungos šalis.

Didžioji Britanija, Portugalija, Graikija nėra sukūrusios savo aplinkosauginių gaminių ženklų sistemos ir naudojami tik Europos Sąjungos ekologiniu ženklu.

1992 m. Europos Ekonominės Bendrijos Taryba priėmė sprendimą dėl Bendrijos ekologinio ženklo įsteigimo, kurio grafinis simbolis yra stilizuotas gėlės atvaizdas apsuptas žvaigždučių, simbolizuojančių valstybes priklausančias Europos ekonominei bendrijai.

1996 m. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija taip pat ėmėsi kurti aplinkai nepavojingo gaminio ženklo suteikimo sistemą. Buvo sukurtas ir ženklo grafinis simbolis – “vandens lelija”

Aplinkosauginio gaminių ženklavimo sistemos yra paplitusios ir Azijoje. Aplinkai nepavojingo gaminio ženklus yra sukūrusios Indija, Kinija, Japonija, Pietų Korėja, Taivanas, Singapūras. Tik Japonijoje ekologinis ženklas suteikiamas knygoms ar žurnalams, kuriuose nagrinėjamos aplinkosaugos problemos.

Aplinkosauginį gaminių ženklimą taip pat naudoja

Lietuvos Respublikos

Jungtinių Amerikos Valstijų

Naujoji Zelandija bei Australija.

Aplinkosauginis gaminių ženklavimas yra paplitęs ir Šiaurės Amerikos žemyne-Kanadoje, JAV. Kanadoje veikia Aplinkosauginio ženklavimo centras, kuris tyrinėja ir vertina visas įvairių šalių aplinkosauginio ženklavimo programas. Šis centras bendradarbiauja su Pasauliniu gaminių aplinkosauginio ženklavimo centru ir Jungtinių Tautų Aplinkosauginio gaminių ženklavimo komitetu. Kanados aplinkosauginio gaminių ženklavimo centras yra Kanados Britanijos Kolumbijos universiteto Miškininkystės fakultete.

JAV yra paplitusios dvi aplinkosauginio gaminių ženklavimo sistemos: “Žaliasis ruonis” ir “Žaliasis kryžius”. Aplinkosauginį gaminių ženklimą vykdo privačios institucijos, tai yra vienintelis toks atvejis pasaulyje.

Gamintojai ar importuotojai turi galimybę rinktis ar savo gaminiams siekti suteikti atskiros valstybės ar transnacionalinį aplinkai nepavojingo gaminio ženklą, atsižvelgdami į tai, kurioje šalyje bus daugiausiai

Kanados aplinkosauginis ženklas

parduodam aplinkosauginiu ženklu paženklintų gaminių, nes tiek ženklo suteikimo procedūra, tiek ir jo naudojimas yra apmokestinami.

Pagrindiniu dokumentu nustatančiu ES ekologinio ženklo suteikimo sąlygas yra ES Reglamentas. 1992 m. kovo 23 d. Europos Ekonominės Bendrijos Taryba paskelbė Reglamentą Nr. 880/92 “Dėl EEB ekologinio ženklo suteikimo tvarkos”. 2000m. liepos 17 d. buvo paskelbtas patobulintas Europos parlamento ir Europos Sąjungos tarybos Reglamentas Nr. 1980/2000 “Dėl pakeistos Europos Sąjungos ekologinio ženklo suteikimo tvarkos”. Naujajame reglamente numatyta, kad aplinkosauginis gaminių ženklavimas yra savanoriškas gamintojo, eksportuotojo ar mažmeninko veiksmas. Pagrindinis aplinkai nepavojingo gaminio ženklo suteikimo tikslas:

Japonijos aplinkosauginis ženklas

- mažinti teršalų kiekį ore, vandenyje, dirvožemyje, rūpintis ozono sluoksnio išsaugojimu, mažinti šiltnamio efektą bei rūgščių lietu susidarymą;
- visuomenė turi būti informuojama apie gaminių galimą kenksmingą poveikį aplinkai ir kaip jo išvengti;
- gaminių kenksmingas poveikis aplinkai įvertinamas atitinkamomis aplinkosauginių kriterijų vertėmis.

- Europos Sąjungos

Reglamente numatyta, kad aplinkai nepavojingas gaminio ženklas gali būti suteiktas gaminių grupei. Gaminių grupė – tai yra prekių grupė ar paslauga. Skirtos panašioms tikslams ir pagal savo paskirtį yra lygiavertės. Kyla klausimas kokioms gaminių grupėms gali būti suteiktas aplinkai nepavojingo gaminio ženklas. ES Reglamentas siūlo rengti kriterijus tik toms gaminių grupėms:

- kurių yra didelė apyvarta šalies ar kitose rinkose;
- jeigu ši gaminių grupė viename ar kitame gaminio būvio ciklo etape daro ženklų poveikį aplinkai pasauliniu ar regioniniu mastu;
- jeigu gaminių grupė skirta atskiram vartotojui, o ne pramoniniam panaudojimui.

Reglamente taip pat numatyta, kad gaminio poveikis aplinkai turi būti įvertinamas, vertinant jo būvio ciklo etapus. Aplinkai nepavojingo gaminio ženklą gali suteikti kompetentinga institucija, į kuria turi kreiptis norintis gauti, kuriai nors gaminių grupei, ANGŽ. Reglamente numatyta, kad suteikiant aplinkai nepavojingo gaminio ženklą turi dalyvauti Aplinkai nepavojingo gaminio ženklo suteikimo Konsultacinio Forumo nariai. Konsultacinio forumo nariais turi būti kviečiami gamintojų atstovai ar paslaugų teikėjai, vartotojų organizacijų atstovai, ekspertai, kompetentingos institucijos atstovai.

Taip pat ES ekoženklavimo taryba yra nustačiusi mokesčius už aplinkai nepavojingo gaminio ženklo suteikimo ir naudojimo procedūras.

Vadovaujantis Europos Parlamento ir Europos Sąjungos Tarybos 2000 m. liepos 17 d. reglamento Nr. 1980/2000 “Dėl pakeistos Europos Sąjungos ekologinio ženklo suteikimo tvarkos” 12 straipsniu ir V priedu yra nustatyti šie kaštai ir rinkliavos:

- už pateiktą paraišką suteikti Europos Bendrijos ekologinį ženklą (toliau – EBEŽ) pateikėjas turės sumokėti vienkartinį rinkliavos įmoką;
- kiekvienas EBEŽ turėtojas už ženklo naudojimą turės mokėti metinį rinkliavos įmoką.

Mažoms ir vidutinėms įmonėms (Mažos ir vidutinės įmonės apibūdintos: 1996 – 04 – 03 Europos Sąjungos rekomendacijose 96/280/EC, apibūdinančiose mažas ir vidutines įmones; 96/280/EC: Commission Recommendation of 3 April 1996 concerning the definition of small and medium – sized enterprises) bei paslaugas teikiančioms įmonėms vienkartinė paraiškos pateikimo rinkliavos įmoka gali būti sumažinama 25 procentų;

- mažoms ir vidutinėms įmonėms, kurių gaminiams (produktams) suteiktas EBEŽ, metinė rinkliavos įmoka už EBEŽ naudojimą gali būti sumažinama 25 procentų;
- paslaugas teikėjams, EBEŽ turėtojams, metinė rinkliavos įmoka už EBEŽ naudojimą gali būti sumažinama 25 procentų;

- metinė rinkliavos įmoka už EBEŽ naudojimą apskaičiuojama pagal gaminio (produkto) metinį pardavimo apimtį;

- metinė rinkliavos įmoka pareiškėjams, jau gavusiems sertifikatus pagal EMAS arba EN ISO 14 001 reikalavimus, gali būti papildomos metinės rinkliavos įmokos nuolaidos už EBEŽ naudojimą.

Už pateiktą paraišką suteikti EBEŽ nustatyta mažiausia vienkartinė rinkliavos įmoka, siejama su paraiškos tvarkymo išlaidomis, - 300 eurų; didžiausia vienkartinė rinkliavos įmoka - 1300 eurų priklausomai nuo numatomų Europos Sąjungos kompetentingos institucijos išlaidų, tvarkant pateiktą paraišką.

Metinė rinkliavos įmoka už EBEŽ naudojimą apskaičiuojama, vertinant gamintojo nustatytas kainas gaminiui (produktui).

Metinė rinkliavos įmoka už EBEŽ naudojimą paslaugai apskaičiuojama, atsižvelgiant į jos pateikimo kainas.

Metinė rinkliavos įmokos už EBEŽ naudojimą gaminiui (produktui) ar paslaugai sudaro 0,15 procentų nuo jo pardavimo apimtį Europos Bendrijoje.

Mažiausia metinė rinkliavos įmoka už EBEŽ naudojimą gali būti 500 eurų, o didžiausia metinė rinkliavos įmoka - 25 000 eurų vienai gaminių (produktų) grupei ar paslaugai.

Pareiškėjams, besikreipiantiems dėl EBEŽ suteikimo, turintiems sertifikatus EMAS reikalavimus, metinė rinkliavos įmoka sumažinama 15 procentų.

Šis sumažinimas taikomas tada, kai pareiškėjas įsipareigoja savo aplinkos apsaugos politika užtikrinti, kad ANGŽ paženklinėti gaminiai (produktai) ar paslaugos visiškai atitinka aplinkosauginius kriterijus ir kad šis įsipareigojimas įtrauktas į įmonės išplėstinis aplinkos apsaugos tikslus. Pareiškėjas, turintis sertifikatą pagal LST EN ISO 14 001, kasmet turi įrodyti, kad jis laikosi aptartų įsipareigojimų. Pareiškėjai, turintys sertifikatus pagal EMAS reikalavimus, kasmet siunčia kompetentingai institucijai patvirtintos aplinkosauginės pažymos kopiją.

Europos Sąjungos kompetentinga institucija gali siūlyti teikti metinį rinkliavos įmokos nuolaidą iki 25 procentų pirmiesiems trims pareiškėjams, kurių gaminiams (produktams) ar paslaugoms suteiktas EBEŽ.

Visos paminėtos nuolaidos yra kaupiamosios, gali būti taikomos ir mažiausiai, ir didžiausiai metinės rinkliavos įmokai už EBEŽ naudojimą, bet nuolaidų suma neturi viršyti 50 procentų rinkliavos įmokos.

Už gaminius (produktus) ar paslaugas, kuriuose panaudojami tarpiniai gaminiai (produktai), jau turintys EBEŽ, už kuriuos jau sumokėtos rinkliavos įmokos, metinė rinkliavos įmoka apskaičiuojama, išskaičiavus tarpinių produktų savikainą.

Nei į EBEŽ paraiškos pateikimo rinkliavos įmoką, nei į metinį EBEŽ naudojimo rinkliavos įmoką neįskaičiuojamos gaminių (produktų) ar paslaugų bandymų ir patikrinimų, kurie reikalingi įvertinant EBEŽ suteikimo kriterijų atitiktį, išlaidos. Visas bandymo ir tikrinimo išlaidas apmoka patys pareiškėjai.

Europos Bendrijos Taryba per dvejus metus gali peržiūrėti ir įvertinti šio sprendimo (2000/728/EB Komisijos sprendimas, nustatantis Europos Bendrijos ekologinio ženklo paraiškos ir metinės rinkliavos įmokas; Commission decision 2000/728/EC of 10 November 2000 establishing the application and annual fees of the Community eco – label) įgyvendinimą ir siūlyti jį atitinkamai keisti.

ES ekologinio ženklo suteikimo Reglamentas numato, kad gaminių grupei gali būti suteiktas tik toms gaminių grupėms, kurios atitinka aptariamajai gaminių grupei nustatytus kriterijus. ES šalys yra pasiskirsčiusios gaminių grupes, kurioms jos rengia ekologinio ženklo suteikimo kriterijus. ES skiria ganėtinai dideles pinigų sumas kriterijų rengimo darbams apmokestinti. Kriterijų parengimui suformuojama darbo grupė iš žinomų konkrečios mokslo srities specialistų ir jie dirba mažiausiai metus tirdami konkrečios pramonės srities gaminių gamybos procesą ar tai būtų, pavyzdžiui tualetinio popieriaus gamyba, ar tekstilės gaminių gamyba.

ES šalys yra parengusios 20 gaminių grupių ekologinio ženklo suteikimo kriterijus, kurie yra nuolat peržiūrimi ir tobulinami, atsižvelgiant į naujausius mokslo pasiekimus. Visi šie dokumentai yra adaptuoti Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijoje ir paskelbti "Valstybės

žiniose” (sąrašas paskelbtų kriterijų atskiroms gaminių grupėms yra pridedamas).Lietuva rengdamasi tapti Europos Sąjungos nare, kaip jau minėta, yra adaptavusi daugelį ES dokumentų aptariančių ekologinio ženklo suteikimo kriterijus atskiroms gaminių grupėms, bet parengusi teisinę bazę aplinkai nepavojingo gaminio ženklo suteikimui ar gamintojas pasirinktų Lietuvos Respublikos ar Europos Sąjungos ženklo suteikimo sistemas.Yra parengti šie dokumentai: Aplinkai nepavojingo gaminio ženklo suteikimo tvarka, konsultacinio forumo suformavimo ir jo darbo tvarka, licenzijos pavyzdys, pranešimas apie ženklo suteikimą ar nesuteikimą.

1. ANGŽ suteikimo tvarka parengta, vadovaujantis Europos Parlamento ir Europos Sąjungos Tarybos 2000 m. liepos 17 d. reglamentu Nr. 1980/2000 “Dėl pakeistos Europos Sąjungos ekologinio ženklo suteikimo tvarkos”

2. “Dėl aplinkai nepavojingo gaminio ženklo suteikimo Konsultacinio Forumo darbo tvarkos patvirtinimo” (Europos Sąjungos Komisijos 2000 m. lapkričio 10 d. nutarimas 2000/731/EB “Dėl Konsultacinio Forumo darbo taisyklių pagal Europos Bendrijos pakeistą ekologinio ženklo suteikimo tvarką) (AM įsakymas 2002 m. sausio 31 d. Nr. 44, Žin., 2002 m., Nr. 14 – 526).

3. ES *Acquis* “Komisijos 1993 m. gruodžio 21 d. sprendimas 94/10/EB dėl standartinės suvestinės formos, vartojamos pranešti apie sprendimus, susijusius su Bendrijos aplinkosauginiu ženklinimu” priemonės kodas 3.22. 6 – T7 aplinkos ministro įsakymas “Dėl pavyzdinio pranešimo apie aplinkai nepavojingo gaminio ženklo suteikimą ar nesuteikimą patvirtinimo” 2002 m. kovo 26 d. Nr. 133 (Žin., 2002, Nr. 38 – 1405).

3. ES *Aquis* “Komisijos 1993 m. gegužės 13 d. sprendimas 93/326/EEB, nustatantis privalomas nuorodas išlaidoms ir rinkliavoms, susijusioms su bendrijos aplinkosauginiu ženklinimu, fiksuoti” priemonės kodas 3.22.6 – T5 aplinkos ministro įsakymas “Dėl fiksuotų išlaidų ir rinkliavų taikymo Europos Bendrijos aplinkosauginiam ženklinimui” 2002 m. kovo 28 d. Nr. 140 (Žin., Nr. 44 – 1683).

4. ES *Acquis* “Komisijos 1993 m. rugsėjo 15 d. sprendimas 93/517/EEB dėl standartinio kontrakto, numatančio Bendrijos aplinkosauginio ženklinimo sąlygas” priemonės kodas 3.22.6. – T 6 aplinkos ministro įsakymas “Dėl pavyzdinės sutarties dėl aplinkai nepavojingo gaminio ženklo (ANGŽ) naudojimo” 2002 m. gegužės 22 d. Nr. 266. (Žin., Nr. 62 – 2532).

Lietuvos gamintojai bandydami skverbtis į Vakarų Europos rinkas yra priversti užtikrinti gaminiams ir aplinkosaugines savybes,todėl Utenos Trikotažo gaminių įmonė, Kauno “Drobės “ bei Dirbtinio pluošto įmonės yra gavusios Europos tekstilės pramoninkų susivienijimo ekologinį ženklą, o dabar Utenos trikotažo gaminių įmonė planuoja gauti ir ES ekologinį ženklą “Gėlę”. Europos Sąjungos Ekologinio Ženklinimo Taryba yra nustačiusi, kad bet kurios šalies gamintojas, siekiantis gauti ES ekologinį ženklą, pirmiausia turi kreiptis į tos šalies Ekologinio ženklo suteikimo instituciją, kuri atlieka pirminę analizę pateiktų dokumentų ir įmonės ir tada dokumentus pateikia ES Ekologinio Ženklinimo Tarybai.

Lietuvoje teko matyti pardavime “Data copy” popierių paženklinta Šiaurės šalių ekologiniu ženklu “Baltąja gulbe”.

Problemos: LR nėra akredituotų laboratorijų, kurios galėtų patikrinti gaminių aplinkosauginius kriterijus aplinkai nepavojingo gaminio ženkliui suteikti. Iš kitos pusės netikslinga steigti laboratoriją, jeigu ji nebus aprūpinta darbu.